

KÖZGYŰJTEMÉNY
ÉS TÖRTÉNELMI ÖRÖKSÉG

Szekeres Attila István

CÍMERESLEVELEK A SEPSISZENTGYÖRGYI
ÁLLAMI LEVÉLTÁRBAN, 2.

A Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei fiókjában (Sepsiszentgyörgyi állami levéltár, SÁL) őrzött fondokban tizennégy nemeslevél található. Ezek felölelik az 1568 és 1792 közötti időszakot. A dokumentumok többségét Erdély fejedelmei állították ki, kezdve János Zsigmonddal, aki II. János néven Magyarország választott királya volt (egy armális), folytatva Báthori Gáborral (három oklevél), Bethlen Gáborral (két nemeslevél), I. Rákóczi Györggyel (egy dokumentum), Apafi Mihályig (két armális), de a bécsi kancellárián kiállított dokumentumok is találhatóak itt: I. Lipót német–római császár és magyar király három, VI. Károly német–római császár (III. Károly néven magyar király) és II. Ferenc német–római császár (I. Ferenc néven magyar király, 1804-től osztrák császár) egy-egy oklevele.

A pergamenre írt oklevelek nyelve latin, az 1792-ben II. Ferenc által kibocsátott, kötetbe foglalt nemeslevelet németül állították ki.

Tapasztalható, hogy a Bécsben kiadott pergame-nek állapota jobb, mint az erdélyieké. Természetesen, hiszen azok újabbak, de anyaguk is finomabb, borjúbőrnek véljük, míg az erdélyiek durvábbak, kecske-, illetve juhbőrből kidolgozottak.

Némely pergame-nekre nem festették rá a címet, minden bizonnyal a nemességet szerző nem fizette ki a címerfestőnek járó illetéket, valószínűleg anyagi okokból. Ugyanis az erdélyi megnevesítettek zöme szegény sorsú volt, főleg valamilyen hőstett vagy harcban való részvétel okán kapott jutalmul nemességet. De sok esetben a megnevesített öse érdemelte ki utódai számára az adományt. Így az erdélyi, főleg székelyföldi nemesek többsége csupán a címmel élt, esetleg a kedvezményekkel is, főleg az adófizetés aló-

li mentességgel, ha éppen mentesítést is kapott, ám életmódjában nem nagyon különbözött nem nemes embertársaitól.¹

A Magyar Országos Levéltárban (MNL OL, Budapest) levő nemeslevelek 18 százalékaról hiányzik a címerrajz.² Nem ismerünk olyan számítást, hogy a hiányos dokumentumok aránya Erdélyben mekkora, de minden bizonnyal nagyobb, mint a MNL OL állományában levőké.

A Sepsiszentgyörgyi állami levéltárban egyik pergame-nek csupán a fele maradt meg, a címerrajzzal ellentétes rész, más két nemeslevélből barbár módon kiollózták a címet.

Mindent összevetve, a tizennégyből csupán hét armális tartalmaz címerfestményt.

Az *Acta Siculica 2011* múzeumi évkönyvben bemutatuk azt a három, címerrajzzal ellátott armalist, amelyeknek kedvezményezettje háromszéki család:³ alsócsernátoni Kelemen⁴, angyalosi Forró–Borbély⁵ és lisznyói Damó⁶. Az alábbiakban a fennmaradó nemesleveleket ismertetjük, különös tekintettel a címerek leírására.

Címer nélküli armálisok

Szentmihályfalvy Péternek János Zsigmond által 1568. május 6-án, Tordán kiállított nemeslevél (1. ábra.)

II. János, Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. választott királya 1568. május 6-án Tordán nemességet és címet adományoz a következőnek: *Peter Zenttmihalfalwy*. A pergamen eredeti mérete 570 × 448 mm, amiből 123 mm a feltűrt plica. Az oklevél hiányos, a tűrések mentén a címerhelyet

¹ SZÁLKAI Tamás 2009, 20, 23–26.

² NYULÁSZINÉ STRAUB Éva 1999, 14.

³ SZEKERES Attila István 2011, 375–384.

⁴ Bethlen Gábor 1628. május 7-én Gyulafehérváron, a fejedelmi udvarban és kancellárián tett hű szolgálataiért alsócsernátoni Kelemen György deákot kiemeli a székely lófők sorából, címet és nemességet adományoz neki, valamint alsócsernátoni házát mindennemű teherviselés alól feloldja. (SÁL, Fond 93, 7.)

⁵ Bethlen Gábor 1629. március 1-jén megerősíti az alább felsoroltak nemességét, számukra címet adományoz, és mentesíti

angyalosi házukat a teherviselés alól: angyalosi Borbély, másképpen Forró Ferenc, és felesége, Dévai Erzsébet, fiuk, István, és lányuk, Margit, valamint Forró Miklós és felesége, Dévai Anna, fiaik, István és György, és leányaik, Ilona, Katalin és Anna. (SÁL, Fond 170, Dos. 1, 5.)

⁶ I. Ferenc 1792. március 2-án nemességet, címet és lisznyói (von Lysznio) előnevet adományoz Damó Józsefnek. (SÁL, Fond 93, 6.)

⁷ SÁL, Fond 27, Dos. 152, 1.

kiszakították, továbbá a második függőleges és első vízszintes tűrés csomópontjában jókora, rombusz alakú lyuk tátong. Egyébként a pergamen minősége jó. A címer mérete 105 × 105 mm lehetett. A szövegmező mérete 450 × 195 mm, a kibocsátó neve nélküli rész magassága 160 mm. A levél alján a kibocsátó aláírása, *Joannes Electus Rex* (János választott király). (2. ábra.) A dokumentumot ellenjegyezte *Michael Chaki* (Csáki Mihály) kancellár. Az oklevelet függőpecséttel hitelesítették. (3. ábra.) A vörös viaszpecsét átmérője 42 mm, ezt természetes színű viaszágyba helyezték, amannak átmérője 94 mm, ám a viaszágy mintegy 40 százaléka hiányzik. A pecsétet vörös-zöld-kék, selyemfonalakból sodort zsinórral erősítették a nemeslevélhez. Az okmányon kihirdetési záradék nincs.

*Étvalvi Csiszér Mihálynak Báthori Gábor által 1609. április 29-én, Kolozsváron kibocsátott nemeslevél*⁸ (4. ábra.)

Báthori Gábor, Erdély fejedelme, a magyarországi részek ura, a székelyek ispánja stb. 1609. április 29-én Kolozsvárott nemességet és címert adományoz a következőnek: *Michael Csiszer de Ethffalua*. A pergamen csak részben maradt meg, azaz bal oldala hiányzik. Így eredeti teljes méretét nem ismerjük. Szélessége 400 mm, a maradék hossza 330 mm. Egyébként a pergamendarab jó állapotban őrződött meg. A szövegrész magassága 205 mm, a fejedelmi cím nélküli, kimondott szöveges részé 175 mm. *Stephanus Kendi* (Kendi István) kancellár aláírása a megmaradt részen látható. Két lyuk arra utal, hogy a nemeslevelet függőpecséttel látták el, ám az hiányzik. A megmaradt rész hátlapján kihirdetési záradék töredéke látszik. Eszerint 1610-ben kihirdették az adományt, minden valószínűség szerint Seps-, Kézdi- és Orbaiszék közgyűlésén – a pergamendarabon csak Orbaiszék maradt meg, az előtte levő szövegrész az oklevél eltűnt darabjával együtt hiányzik.

Barátosfalvi Nagy Istvánnak, valamint a parancsnokága alatt álló Nagy Jánosnak és Pálnak, körösi Beder Gáspárnak, Szőcs Mihálynak, Szőcs Bálintnak, Gruzda Andrásnak, Király Jánosnak, Ferencz Bálintnak, Lovász Istvánnak, kovásznai Lukács Mihálynak, Csutak Andrásnak, Csutak Györgynek, Vajna Ferencnek, zabolai Bogyó Mihálynak és Deák Demeternek, pákéi Farkas Istvánnak, kézdivásárhelyi Molnár Jánosnak, Molnár Mihálynak és Bálintnak, futásfalvi Bálint Gergelynek, altorjai Ambrus Mihálynak, Bartha Miklós-nak, oklándi Miklós Jánosnak, somlyói Nagy And-

*rás zászlósnak, fiatfalvi Kádár György dobosnak Báthori Gábor által 1611. június 12-én kibocsátott nemeslevél*⁹ (5. ábra.)

Báthori Gábor 1611. június 12-én nemességet és címert adományoz a következőknek: *Stephanus Nagi ductor, Joanis et Paulus Nagi de Baratosfalua, Casparus Beder, Michael Szeoch, Valentinus similiter Szeoch, Andrea' Gruzda, Joannes Kiraly, Valentinus Ferencz, Stephanus Louasz de Keőreős, Michael Lukach, Andrea' Chutak, Georgius similiter Chutak, Franciscus Vajna de Kouaszna, Michael Bogio et Demetrius Deak de Zabola, Stephanus Farkas de Paka, Joannus Molnar, Michael et Valentinus Molnar de Kizdy Vasarhely, Georgius Balint de Futasffalu, Michael Ambrus, Nicolaus Bartha de Also Thorja, Joannes Miklos de Olland, Andrea' Nagy de Somlio vexilator, Georgius Kadar de Fiatffalua timpanator*.¹⁰ A pergamen mérete teljesen kinyitva 630 × 590 mm. A szövegmező 540 × 230 mm, díszítés nélkül 200 mm. A címer helye kihagyva, annak mérete 90 × 105 mm. A pergamen meglehetősen megviselt: a tűrések mentén szakadozott, a hátsó felén vászonnal megragasztva. A szövegnek csupán a felső harmada kellőképpen olvasható, az alján szinte kibetűzhetetlen. A keltezés látszik, ám a kiadás helye teljesen kitörölődött. A levél alján egyetlen aláírás: *Gabriel princeps*. (6. ábra.) A függőpecsét elveszett.

*Dálnoki Lázár Istvánnak, feleségének, Henter Juditnak és fiaiknak, Balázs-nak, Jánosnak és Andrásnak I. Rákóczi György által 1643. október 20-án Gyulafehérváron kibocsátott nemeslevél*¹¹ (7. ábra.)

Rákóczi György, Erdély fejedelme, a magyarországi részek ura, a székelyek ispánja stb. 1643. október 20-án Gyulafehérváron nemességet és címert adományoz a következőknek: *Stephanus Lazar de Dálnok, felesége Judith Henter és fiaik: Blasius, Joannes, Andreas*. A pergamen enyhén megbarnult, kissé kemény, a tűréscsomókban kitöredezett, de jól olvasható. Mérete 730 × 320 mm, ebből 45 mm a plica. A szöveges rész mérete 600 × 200 mm, címsor nélkül 175 mm. A címer helyét kihagyták, címert nem festettek rá. A diplomát aláírta a fejedelem: *Georgius Rakocy*. (8. ábra.) Ellenjegyezte *Joannes Szalárdy* (Szalárdy János) titkárhelyettes. A dokumentumot vörös-sárga-kék-fehér, selyemfonalakból sodort zsinóron függő, természetes színű, 90 mm átmérőjű viaszágyba helyezett, 50 mm átmérőjű vörös viaszpecsét erősíti meg. (9. ábra.) A pecsét két széléből egy-egy jelentéktelen rész kitörött.

⁸ Uo., 2.

⁹ SÁL, Fond 93, 5.

¹⁰ A kiadás helye teljesen kitörölődött.

¹¹ SÁL, Fond 65, Dos. 8, 49.

*Illyefalvi Bodoki Mihálynak Apafi Mihály által 1664. január 19-én Fogarason kiállított nemeslevél*¹² (10. ábra.)

Apafi Mihály, Erdély fejedelme, a magyarországi részek ura, a székelyek ispánja stb., 1664. január 19-én Fogarason nemességet és címet adományoz a következőnek: *Michael Bodoki de Illyefalva*. A pergamen ép, ám vastag, s igen megkeményedett. Mérete 540 × 346 mm, amiből mindössze 43 mm a plica. A szöveges rész mérete 480 × 223 mm, a címsort leszámítva a szöveg szélessége 198 mm. A címer hiányzik, nem festették rá. A kihagyott méret: 75 × 80 mm. A címsort zölddel írták, ugyanúgy a kedvezményezett nevét is zölddel emelték ki. A 70 mm átmérőjű fatokba helyezett, 38 mm átmérőjű vörös viasz függőpecsétet vörös-fehér-zöld, selyemfonalakból font zsinórral erősítették a pergamenhez. (11. ábra.) A nemeslevelet ellátta kézjeggyel a fejedelem, *Michael Apafi m. p.* (12. ábra.) Ellenjegyezte *Joannes Betlen cancellar* (Bethlen János kancellár) és *Franciscus Lugosi secretar* (Lugosi Ferenc titkár). Az oklevél hátoldalán levő záradék szerint az adományt Csanád vármegyében hirdették ki 1668. október 28-án.

*Vajdahunyadi Baczarábai Istvánnak Apafi Mihály által 1685. november 2-án Gyulafehérváron kibocsátott nemeslevél*¹³ (13. ábra.)

Apafi Mihály 1685. november 2-án Gyulafehérváron nemességet és címet adományoz a következőnek: *Stephanus Baczarábai de Vajda Hunyad*. A jó minőségű pergamen mérete 680 × 580 mm, melyhez hozzáadandó a feltűrt plica szélessége: 165 mm. A szövegmező mérete 610 × 310 mm. Igen kis felületet hagytak ki a címer számára, melyet nem festettek meg. A dokumentum nem járt sem piktör, sem rubrikátor kezében. Hiányzik a címer, az adományozó neve címeivel együtt, valamint a szövegben kihagyták a helyet az adományozott nevének is, ám egy helyen az bekerült, innen tudható, kinek szól az adomány. A nemeslevelet aláírta *Franciscus Lugosi Secretar* (Lugosi Ferenc titkár). A függőpecsét 65 mm átmérőjű fatokba helyezett, átmérője 48 mm, teljesen ép, vörös viaszpecsét. A zsinórt vörös-fehér-zöld selyemfonalakból sodorták. A plicán szereplő záradék szerint az adományt Hunyad vármegyében közgyűlésén hirdették ki 1686. június 19-én.

*Radó, másképpen Bakcsi Andrásnak I. Lipót által 1703. március 1-jén kiállított nemeslevél*¹⁴ (14. ábra.)

Lipót, a Rómaiak választott császára, Magyarország királya stb. 1703. március 1-jén Bécsben nemességet

és címet adományoz a következőnek: *Andreas Rado alias Baksi*. A 670 × 555 mm méretű pergamen igen rossz állapotban van: megbarnult, penészedik, néhány lyuk is tarkítja, néhol az írás elmosódott. A nemeslevélből kiollózták a címet (!). A szöveges rész mérete 565 × 270 mm, díszítés nélkül a magassága: 235 mm. Az uralkodó aláírása hiányzik, ám a kancelláré, *Comes Samuil Kalnoky* (gróf Kálnoky Sámuel) ott van. A címeren kívül a pecsétet is eltávolították. Minden valószínűség szerint a zsinórt elvágták, mert kitépés nyoma nem látszik, s a diploma alján ott a négy lyuk, a befűzés helye. A záradék szerint az adományt 1704. január 24-én hirdették ki, Nagyszebenben.

Címerképpel ellátott nemeslevelek

Elsődleges célunk a címerek bemutatása, de emellett közöljük a genealógiai és címertani szakirodalomban fellelhető családi adatokat, ezek közül a címerszerzéssel kapcsolatosakra összpontosítva.

A marosvásárhelyi Békés család címere

Báthori Gábor, Erdély fejedelme 1610. május 20-án Gyulafehérváron nemességet és címet adományoz a következőknek: marosvásárhelyi *Békés János*, felesége, *Borsos Judit*, valamint *Békés István* és fiai.¹⁵ (15. ábra)

A pergamen minősége jó, ám az írás kissé meghalványult, az alsó részen fokozottan.¹⁶ A nemeslevél mérete 740 × 660 mm, melyből 230 mm a plica szélessége. A szövegrész mérete 600 × 170 mm, intituláció nélkül 145 mm. A címerméret 83 × 83 mm. A dokumentumot a fejedelem ellátta kézjeggyel – *Gabriel princeps* –, kancellár vagy titkár nem ellenjegyezte. A 42 mm átmérőjű vörös viaszpecsétet 70 mm átmérőjű sárga viaszba ágyazták, ám a viaszágy csupán mintegy negyedrészen maradt meg. (16. ábra.) Ez vörös-sárga, selyemfonalakból sodort zsinóron függ. A dokumentumon kihirdetési záradék nincs.

A címer leírása a következő:

„*Scutum videlicet militare, coelestini coloris, in cuius campo sive area homo integer, totus ferro indutus, ense deaurato succintus, altero ense strictum sursum porrectum tenere ac ad pedes cadaver quoddam humanum, capite truncatum, caput ejusdem recenter amputatum quasi intueri conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gemmis unionibus decenter exornatum, ex cono vero galeae teniae variorum colorum hincinde defluentes utrasque oras seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant, prout haec omnia in capite seu principio*

¹² SÁL, Fond 27, Dos. 152, 4.

¹³ SÁL, Fond. 93, 2.

¹⁴ Uo., 3.

¹⁵ Ioannes Bekesy, felesége, Iudith Borsos, Stephanus Bekesy és fiai.

¹⁶ Uo., 4.

praesentium literarum nostrarum docta manu et arte pictoris suis appropriatis coloribus clarius expressa et depicta esse cernuntur."

Azaz: „Égyszínkék színű katonai pajzs, melynek mezejében vagy udvarában teljes fegyverzetbe öltözött egész emberalak aranyozott kardot tartva, másik kardjával a lábánál fekvő emberi testet éppen lefejezve látszik. A pajzs fölé zárt katonasisak van helyezve, ezt ékkövekkel és igazgyöngyökkel díszített királyi fejék fedi, a sisak csúcsáról pedig különféle színű pántlikák futnak le, igen szépen övezve és díszítve a pajzs mindkét oldalát, ahogy mindez jelen oklevelünk tetején vagy inkább elején a festő tanult kezével és tehetségével ékesen kifejezve és megmintázva látható.”¹⁷

A nemeslevél elején látható címer eléggé furcsa. (17. ábra.) Tapasztalatlan címerfestő alkotása, vagy nem fejedelmi kancelláriában festették, hanem utólag rajzolták a pergamenre. A címerrajz naiv, mondhatni gyerekes, s a nemeslevélben található címerleírás alapján készült, ám a katonát nem teljes fegyverzetben, vértezve ábrázolták, hanem sötétkék dolmányban. A rajz naivságát jelzi a levágott fejű török harcos testhelyzete, a levegőben lebegő levágott feje, aránytalanul kicsi végtagjai, továbbá a katona öltözete, valamint a tény, hogy a szablya végét nem takarja el a sisak alja, hanem a fegyver a sisakon kívülre lóg. Ami a foszlányokat illeti, igaz, hogy a címerleírás különböző színű leomló szalagokat említ, de itt túlzottan sok színt keverték a képbe, mert általában kék-arany és vörös-ezüst értendő a különböző szín alatt, itt meg hat színt kombináltak, köztük olyan, nem használatosakat is, mint zöld vagy narancs. A sisak mérete túl kicsi a pajzshoz viszonyítva.

Meg kell jegyeznünk, hogy a székelyföldi címerek közül többen, leginkább az erdélyi fejedelmek által adományozottakban a fő címerkép szablyát magasba tartó katona, általában vörös darabont, vagy csak az erre utaló testrész, vagyis a szablyát tartó jobb kar, mely lehet vértezett vagy csupán kabátujjas, általában vörös színű. A fegyver általában szablya, néha előfordul egyenes kard is. A fegyverre igen gyakran levágott török- vagy tatárfejet tűztek.¹⁸ Ez megtörtént mind akkor, amikor álló darabontot ábrázoltak, mind amikor csupán szablyát tartó jobb kart tüntettek fel. Említésre méltó, hogy az ozsdolai Kuún család címerében két törökfőt tűztek a fegyverre, mely ebben az esetben nem szablya, hanem kard. Továbbá a család grófi címerében az említett fő heraldikai

elemet még hét levágott törökfej koszorúzza.¹⁹ (18. ábra.)

A marosvásárhelyi Békési családról több forrásban is találhatóak adatok: *Székely oklevéltár*,²⁰ *Czimerlevelek*,²¹ *Magyar nemes családok*,²² *Magyarország címeres könyve*.²³ Mind a négy műben szó esik az armálisról, megnevezik a kedvezményezetteket, az adományozót, a kiadás helyét és időpontját. Sándor Imre és Kempelen Béla a címerleírást is közli. Előbbi művében a címer heraldikai rajza is megjelenik, K. Sebestyén József munkája szigorúan a leírás alapján készült. (19. ábra.) Magyarország címeres könyvében színes rajz látható, egyértelműen K. Sebestyén József munkája alapján készült, annál szerényebb minőségben, ám sokkal megfelelőbb, mint az, amelyet a nemeslevélre rajzoltak. (20. ábra.)

Mind a négy szerző közli, hogy az eredeti nemeslevél báró Szentkereszty Béla tulajdonában van, Árkoson.

A Wrisseuics, másképpen Berdóczy család címere

I. Lipót császár 1662. szeptember 18-án Bécsben nemességet és címert adományoz *Wrisseuich*/Urisseuics, másképp *Berdóczy Miklósnak*, feleségének, *Béla Katalinnak*, valamint fiaiknak, *Éliásnak és Györgynek*.²⁴ (21. ábra.) A pergamen széle néhol szakadozott, de ettől eltekintve kitűnő állapotban van, borjúbőrből készült.²⁵ Mérete 700 × 650 mm, a szélességből 135 mm a plica. A szövegmező mérete 600 × 325 mm, ennek szélessége intuláció nélkül 280 mm. A címerméret 128 × 147 mm. A nemeslevelet függőpecséttel erősítették meg. A kék-vörös-sárga-fehér, selyemfonalakból sodort zsinóron 112 mm átmérőjű sárga viaszba ágyazott, 64 mm átmérőjű vörös viaszpecsét található. (22. ábra.) Az armális aláírta az uralkodó: *Leopoldus*. A plicán záradék jelzi, hogy az adományt 1662. december 17-én kihirdették Trencsén városában.

A címer leírása a következő:

„*Scutum videlicet militare erectum, caerulei coloris fundum illius viridi latepanti campo interoccupante in quo una arbor insita uiridibus folijs conspicua, cui alba columba, tenens rostro viridem ramum olivae insidere visitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate ex quo itidem aliam columbam albam expansis alis inferiori conformem eminere proferente ornatam. A summitate vero sive cono galeae lacinijs, seu lemniscis hinc flavis et caeruleis illinc autem rubris et candidis, in scuti ext-*

¹⁷ A szerző fordításait átnézte Szálkai Tamás

¹⁸ CERNOVODEANU, Dan 1977, 176.

¹⁹ PÁLMAJ József 1901, 275.

²⁰ SZÁDECZKY Lajos 1897, 30–31.

²¹ SÁNDOR Imre 1910, 49.

²² KEMPELEN Béla 1911, 2. kötet, 36.

²³ ANDRÁSSY Gyula 1913, 58.

²⁴ Nicolaus Wrisseuich aliter Berdoczy, felesége Catharina Belany, fiaik Eua(s) és Georgius.

²⁵ SÁL, Fond 27, Dos. 152, 3.

remitates se se placide diffundentibus illudque ipsum decenter et venuste exornantibus quemadmodum haec omnia in principio praesentium literarum nostrarum pictoris e docta manu seu artificio proprijs suis et genuis coloribus depicta et ob oculos intuitum posita esse conspiciuntur.”

Azaz: „Azúrkék színű álló katonai pajzs, alját széles zöld mező foglalja el, melyen egy zöld levelű fa tűnik ki, rajta fehér galamb csőrében zöld olajágot tartani látszik. A pajzson pántos katonai sisak fekszik, melyet királyi fejék fed, és előtűnik belőle egy ugyanolyan fehér galamb, kiterjesztett szárnyait alacsonyan tartva, azt ékesítve. A sisak csúcsából egyfelől aransárga és kék, másik felől pedig vörös és fehér foszlányok vagy szalagok omlanak alá, a pajzs széleire gyengéden kiterjedni látszanak, azt igen szépen körülveszik és díszítik úgy, ahogyan festőnk tanult keze által fent, elől megfestve látszik.”

A címert zöld levélkoszorúval övezett, damaszkozott rózsaszín ovális mezőbe festették. (23. ábra.) A koszorún kívüli rész mezeje kék, annak szegélye arany. Ennek a címermezőnek a koszorún kívüli, négy sarkában egy-egy címer található, a koszorú csúcsán, mintegy a levelek abba torkollnak, szintén egy címer látható. Ez utóbbi birodalmi címer, a másik négy királyi. Mind az öt pajzs doborpajzs.

A középső a birodalmi címer, melynek ábrázolása olyszzerű, mintha a koronánál fogva rögzítették volna a koszorú csúcsához, s onnan a pajzs alácsüng. A pajzs arany mezejét a kiterjesztett szárnyú és farkú, fekete, kétféjú birodalmi sas foglalja el. Ennek mellén, mintegy boglárpajzsként Ausztria címerpajzsa virít: vörös mezőben ezüst pólya. A nagy pajzson a Habsburg birodalmi korona nyugszik. A pajzsot az Aranygyapjas rend koszorúja övezi, melyről a rend jelvénye, az arany kos csüng alá.

A címermező jobb felső sarkában balra dőlten Magyarország címere látható: hasított pajzs jobb oldali vörös mezejében négy ezüstpólya, bal oldali, vörös mezejében zöld magaslaton arany koronából növekvő ezüst kettős kereszt található. Az első mező az Árpád-ház címere kíván lenni, ám nem hétszer, hanem nyolcszor vágott. Ez gyakori ebben a korszakban. A pajzsot heraldikai korona fedi.

A bal felső sarokban Csehország címere található balra dőlten. A pajzs vörös mezejében jobbra fordult ágaskodó ezüst oroszlán látható. A pajzsot heraldikai aranykorona fedi.

A jobb alsó sarokban Horvátország címere látható, jobbra dőlten. A pajzs ezüsttel és vörössel sakkozott olyanképpen, hogy négyszer hasított és ötször vágott. A pajzson heraldikai korona nyugszik.

A negyedik sarokban balra dőlten Dalmácia címere látható: kék mezőben három, 2:1 elosztású, szembe néző koronás oroszlánfej/leopárdfej látható. A pajzsot szintén heraldikai korona fedi.

A címerkompozíció feltünteteti az adományozó főbb címeit: német-római császár, Ausztria főhercege, továbbá Magyarország, Csehország, Horvátország és Dalmácia királya.

Tehát ebben az esetben címerkompozícióval van dolgunk. A bécsi kancellária általában kidíszítette a címermezőnek fenntartott helyet, az adományozott címeren kívül azokat a címereket ábrázolták, amely országok uralkodói címét viselte az adományozó.

A Habsburg uralkodók az Aranygyapjas rend jelvényével övezték birodalmi címerüket, ugyanis a rend nagymesteri címét is ők viselték.

A Wrisseuich/Urissewics-Berdoczy családról semmiféle adatot nem találtunk a szakirodalomban, a *Királyi Könyvek*be sem jegyezték be az adományt.

Ez esetben forrásközlésről van szó.

A beresztelki Budai család címere

I. Lipót császár 1698. január 25-én Bécsben nemességet és címert adományoz beresztelki *Budai Mihálynak*, feleségének, *Rabák Erzsébetnek*, fiának, *Péternek* és lányának, *Zsófiának*.²⁶ (24. ábra.) A nagyon keményre száradt pergamen rossz állapotú, töredezett, hiányos, főleg a második függőleges hajtás mentén hiányzik nagyobb rész.²⁷ Maga a pergamen foltos. (A plicára írt feljegyzés szerint a Rákóczi-felkelés idején sokáig földbe volt elásva.) Mérete 680 × 625 mm, ebből a plica szélessége: 105 mm. A szöveges rész mérete 550 × 300 mm, az intituláció nélkül a szövegmagasság 230 mm. A császár- király nevét arannyal, címeit vörössel írták. A címer mérete 85 × 120 mm. Az oklevelet függőpecséttel erősítették meg. A vörös viaszpecsét töredezett, hiányos, átmérője 112 mm, ezt fatokba helyezték, melynek átmérője 162 mm. A zsinórt vörös-kék-fehér-sárga selyemfonalakból sodorták. A dokumentumot aláírta az uralkodó: *Leopoldus*. (25. ábra.) Ellenjegyezte Szelepcsényi György (*Georgius Szelepchény*) és Orbán István (*Stephanus Orbán*). A hátoldalom levő záradék szerint az adományt kihirdették Gyulafehérváron 1698. október 13-án.

A címer leírása a következő:

„Scutum videlicet militare colestini coloris in (...) suo colore depictus. Galea militari insistens dextro pede elevato globum, rostro vero chartam compressam tenere visitur. Supra scutum galea militaris aperta quam contegit diadema regium genuintis atque cui insisit alter grus inferiori per omnia similis. A summitate vero

²⁶ Michael Budai, Elisabetha Rabák, fiuk Petrus és lányuk Sophia.

²⁷ SÁL, Fond 93, 1.

galea lacinia sive lemmisci hinc rubri et candidi, inde vero flavi et caerulei seu margines scuti (...) ambiu (...) seu capite praesentium literarum nostrorum pictoris industria genuinisque suis coloribus illustrata lucidius ob oculos intuentium posita esse conspiciuntur.”

Azaz: Égszínkéék színű katonai pajzs természetes színű (daru) katonasisakon áll, jobb lábával gömböt emel, csőrében papírtkeercset összeszorítva tartani látszik. A pajzs fölött nyílt katonasisak, melyet királyi fejék fed, azon ugyanolyan daru lépeget. A sisak tetejéről vagy csúcsából egyfelől aransárga és kék, másik felől pedig vörös és fehér foszlányok vagy szalagok körülveszik (a pajzs oldalait) vagy széleit, ... (úgy ahogyan jelen levelünk kezdetén) vagy elején festőnk tanult keze által saját színeivel fent, elöl megfestve látszik.”

A címet damaszkozott, ovális, bordó mezőbe festették. (26. ábra.) Azt széles rózsaszín sáv szegélyezi. Ekörül keret gyanánt olaszkoszorú helyezkedik el. A zöld levélfonatok az ellipszis kistengelyének két végében levő, arany közepű, ötszirmú vörös rózsából indulnak, s a legalsó pontban levő hasonló rózsába, illetve a legmagasabb pontban levő címerbe torkollnak. Az olaszkoszorún kívül damaszkozott lila címermező található, melynek szegélye zöld. Ennek négy sarkában egy-egy címer helyezkedik el. Tehát a nemeslevél elején megfestett címer szintén címerkompozíció.

Az olaszkoszorú csúcspontján levő címer esetében a Habsburg birodalmi sas ezúttal ovális pajzsba került. Általában pajzstartóként ábrázolták, a sas mellén hordva a pajzsot. Ez itt is úgy látható. A kétfejű fekete sas mellén levő doborpajzs Ausztria címere: vörös mezőben ezüst pólya, azaz kétszer vízszintesen vágott pajzs, melynek mázai: vörös-ezüst-vörös. A birodalmi sas aranymezejű, ovális pajzsba foglaltatott. Ezt övezi az Aranygyapjas rend jelképe, melynek láncáról arany kos bundája csüng alá. A pajzson zárt uralkodói korona nyugszik.

Ettől jobbra, a címermező jobb felső sarkában, balra dölve Magyarország címere látható, ám nem helyesen. A vágott pajzs jobb oldalának vörös mezejében lebegő ezüst kettős kereszt látható, a bal oldalon ezüsttel és vörössel hétszer vágott mező. A pajzson heraldikai korona nyugszik.

Ebben a korban már nem lebegve, hanem hármashalmon állva ábrázolták a kettős keresztet. Ugyanakkor a vágások rendje felcserélődött, mivel a helyes sorrend a vörössel és ezüsttel hétszer vágott mező. A kettős kereszt mezőt, valamint a vágásosat szokás volt külön pajzsokban is ábrázolni. Így együttesen, nem a megfelelő sorrendben kerültek a címerbe.

A kettős kereszt a királyi hatalmat jelképezi, a vágásos pajzs az Árpád-ház címere.

A címermező bal felső sarkában, kissé jobbra dőlten a székely nemzet címere látható, ez sem a megszokott ábrázolásmódban. Ez esetben kék mezőben sugárzó arany naparc, alatta fekvő arany holdsarló. (A nap és a hold helyes elrendezése egymás mellett, elöl, azaz jobb oldalon a nap, hátul, baloldalon növekvő ezüst holdsarló.) A pajzsot heraldikai korona fedi.

A jobb alsó sarokban, jobbra dőlten az erdélyi vármegyék címere látható. Doborpajzs kék mezejét vörös csík vágja ketté. A felső mezőben a vörös sávból növekvő, jobbra fordult fekete sas látható. Az alsó mező tar, azaz tiszta kék, címerképek nélkül. Ezt a pajzsot is heraldikai korona fedi. Míg a napot és holdsarlót a székelyek, a hét bástyát a szászok címerének tartják, a sast/turulmadarat az erdélyi magyar nemzet jelképének tekintik. Az ábrázolt címer nem egyezik meg más megjelenítésekkel, hiszen a sast a vörös sávból növekvően szokás ábrázolni, nincs a pólya alatt még egy mező.

A negyedik sarokban, balra dőlten a szász nemzet címere látható, igen megkopottan. Kék mezőben hét aranybástya, a pajzsot heraldikai korona fedi. Ez a címer sem helyes, hiszen a szász címer aranymezejében hét vörös bástya található.

E korban szokás volt felbontani Erdély címerét is, külön nemzetenkénti pajzsban ábrázolva, ugyanúgy, mint ahogyan Magyarország címerét is szokás volt két részben ábrázolni, ami ebben az esetben nem történt meg.

Megjegyzendő, hogy a székely nemzet címermezőjének kékje nem egyezik meg a címerkompozícióban használt más kék mezők kékjével. Míg azok égszínkékek, emez azúrkék. (A székely címet valójában égszínkéék mezővel ábrázolják.)

Pálmay Józseftől megtudjuk, hogy a család három nemeslevelet kapott.²⁸ Az egyik a bemutatott. A másodikat 1720. december 2-án berecztelki Budai Zsigmond kapta III. Károlytól. Ez utóbbi címere teljesen más, mint az elsőé: kék pajzsban, zöld talajon koronás, aranygriff áll, baljában skorpiót tartva. Sisakdísz nincs, foszlányok kék-arany és vörös-ezüst. 1786-ban nemesi igazolást kért a család. 1821. május 11-én Budai János és Áron újabb címeres nemeslevelet kapott, ám ennek címerét már nem írta le a szerző. Megjegyzendő, hogy a leírt két címer képét sem közölte.

Kempelen Béla két címszó alatt közöl a berecztelki Budai család megnevezéséről.²⁹ Elsőben ismerteti a bemutatott nemesítést és címet. Hozzáteszi,

²⁸ PÁLMAJ József 1904, 33.

²⁹ KEMPELEN Béla 1911, 2. kötet, 456.

hogy Mihály apja, Mihály losonczi Bánffy László jobbágya volt. Ő jogi pályára lépve, urának e téren tett szolgálataiért bocsáttatott szabadon. A család 1786-ban Maros-Torda megyében legfelsőbb helyen is igazolta nemességét. A második címszó alatt Budai Zsigmond berecztelki lakos III. Károly általi, 1720. december 2-án történt megnevesítéséről értesülünk. Nevezett Zsigmondot losonczy Bánffy László szabadította fel – írja Kempelen. A címerleírás hasonló a Pálmayéhoz, ám abban különbözik, hogy itt a griff ezüstgyűrűt tart, nem skorpiót.

A berecztelki Budai család megnevesítéséről beszámol a *Liber armorum Hungariae* is.³⁰ Említi, hogy Budai Mihály és felesége, Rabák Erzsébet, valamint gyermekeik, Péter és Zsófia 1698. január 25-én Lipóttól kaptak címeres nemeslevelet. Leírja a címet is: kék pajzsban sisakon álló daru jobbában gömböt, csőrében papírtekercset tart. A következő, szintén Budai de Berecztelke címszó alatt Zsigmond rangemelését írja le, és Kempelenével megegyező címerleírást közöl, tehát: kék pajzsban balra fordult aranygriff jobb lábában ezüstgyűrűt tart. A pajzsban zárt sisak nyugszik, arról kék-arany és vörös-ezüst takaró omlik alá.

A Kaczkóy, másképpen Tompcsa család címere

VI. Károly 1712. augusztus 15-én nemességet és címet adományoz *Kaczkóy*, másképp *Tompcsa Sándornak*.³¹ (27. ábra.) A pergamen anyaga igen finom borjúbőrből készült.³² Kis hiányossága, hogy alsó felőlől kitépték a pecsétet zsinórostul, így a pergamen egy darabkája is kiszakadt. Mérete 700 × 590 mm, amelyből 95 mm a plica. A szöveges rész mérete 630 × 355 mm, az intuláció nélkül a szöveg magassága 290 mm. A címer mérete 95 × 103 mm. Aláírta a császár, *Carolus m. p.* (28. ábra.) Ellenjegyezte *Comes Nicolau Illésházy* (Illésházy Miklós gróf) és *Ladislau Hunyady* (Hunyady László). A függőpecsétet kitépték a pergamenből, erről árulkodik a megfelelő helyről hiányzó darab, ám megőrizték. (29. ábra.) A pergamenen kihirdetési záradék nincs.

A címer leírása a következő: „*Scutum videlicet militare erectum argentei coloris in cuius meditullio intensus arcus rubicundus duabus sagittis (...) versus dextram scuti org. dir... evis... Scuti .. demum incumbentem galeam militarem craticulatam seu apertam regio diademate ansaram vaginam sagittariam rubro colorem tinctam ac (...) illin vero candidis rubris in scuti extremitates sese. placide diffundentibus illudque ipsum decenter ac venuste exornantibus. Quae admodum haec omnia in principio sive capite praesentium literarum nostrarum pictoris e docta manu artificio*

proprijs genuinis suis coloribus clarius depicta, lucidius ob oculos intuentium posita conspiciuntur.”

Azaz: „Ezüst színű, álló katonai pajzs, melynek közepében kifeszített vörös íj két nyílvevővel (látszik). A pajzsban pántos vagy nyílt katonai sisak fekszik, melyen királyi fejékből nyílvevőkkel tele vörös nyeles tegez emelkedik. (... egyfelől aransárga és kék, másik felől pedig) vörös és fehér foszlányok vagy szalagok a pajzs széleire gyengéden kiterjedni látszanak, azt igen szépen díszítik, úgy ahogyan jelenlegi híres festők tanult keze által fent, elől megfestve látszik.”

A címet aranszegélyű, világoskék mezőbe rajzolták. A mező felső részét egész címersor díszíti. (30. ábra.) Fő helyen, középen birodalmi címer látható. Kiterjesztett szárnyú, kétfejű fekete sas, mely jobb lábának karmaival aranymarkolatú, ezüstpengéjű kardot tart, bal lábának karmaiban aranyjogart, mellén ovális pajzsot hord. A pajzs vörös mezejét ezüstpólya vágja el. A pajzstartó Habsburg birodalmi sas két fején a Habsburg birodalmi korona nyugszik. A mellén levő, aranykartusba foglalt pajzs Ausztria címere.

A felségjelekkel ellátott címer jobbán, tehát a fontossági sorrendben következő helyen Kasztília címere látható. Doborpajzs vörös mezejében a pajzs talpából kinövő emeletes, hárommormos ezüsbástya áll. A pajzsban nyolcpántos uralkodói korona nyugszik. A pajzsot az Aranygyapjas-rend láncja övezi, arról az aranykos, a rend jelvénye csüng alá.

Sorrendben a következő, a birodalmi címer balján, Magyarország címere. Hasított doborpajzs jobb oldali, vörös mezejében ezüsthegy tetején levő aranykoronából kettős ezüstkereszt növekszik. A bal oldali vörös mezőt három ezüstpólya vágja át. A pajzsban a magyar királyi korona nyugszik.

A következő, tehát jobbra a második: Kasztília címere mellett Csehország címere található: vörös mezőben, jobbra fordult, aranykoronás, ágaskodó ezüstoroslán. A pajzsot hatpántos királyi korona fedi.

Az előbbi ellentettje, vagyis balra a második, Magyarország címere mellett Dalmácia címere látható: kék mezőben három, 2:1 arányú elosztásban, szembe néző arany oroslánfej. A címer hibája, hogy az oroslánfejekről hiányzik az aranykorona. A pajzsban négypántos uralkodói korona nyugszik.

A következő jelkép, jobbról a harmadik, Csehország címere jobbán a Horvátországé: vörössel és ezüsttel sakkozott mező, oly módon, hogy a pajzsot háromszor hasították, és négyszer vágták. A pajzsban négypántos uralkodói korona nyugszik.

Az utolsó, azaz bal oldalon a harmadik jelkép Bosznia címere: arany mezőben könyökben hajlított, levágott vörös öltözetű jobb kar ezüstsablját

³⁰ ANDRÁSSY Gyula 1913, 105.

³¹ Alexander Kaczko alias Tompsa,

³² SÁL, Fond 27, Dos. 152, 5.

tart. (A helyes címerben a vörös kar felhőgomolyagból bukkan elő.) A pajzsot négypántos uralkodói korona fedi.

Jelen címerkompozíció abban különbözik a többiekétől, hogy az uralkodó címeinek megfelelő címereket egy sorba, a mező fejrészébe festették. Érdekes a különböző pajzsokon levő uralkodói koronák ábrázolása. A kétfejű birodalmi sason természetesen birodalmi korona látható. Magyarország címerpajzsát a magyar szent korona fedi, ami igen ritka ebben az időszakban, ugyanis leginkább nyílt koronával ábrázolták. A többi pajzsot zárt, uralkodói koronák fedik, ám a pántjaik száma különbözik. Kasztília esetében nyolc-, Csehországnál hatpántos koronáról van szó, a többi pajzsot, azaz Dalmácia, Horvátország és Bosznia címerét négypántos korona fedi.

De hogyan kerül Kasztília címere a képbe, sőt, előkelő helyre? Az adományozó, a Habsburg-ház tagja, I. Lipót fia VI. Károly néven német-római császár (1711–1740), III. Károly néven magyar király (1712–1740), s ehhez hozzá tartozott Horvátország és Dalmácia királyi címe is, II. Károly néven cseh király (1711–1740).³³ Apja, I. Lipót trónörököse I. József, Károly testvérbátyja volt, így a kisebbik fiút a spanyol trónra szánták, de II. Károly spanyol király másképp rendelkezett: Burbon Fülöp francia herceget nevezte meg utódjául. 1701-ben ezért kitört a spanyol örökösödési háború, Károly 1706-ban bevette Madridot, s majd csak bátyja hirtelen halála után, 1711-ben tért vissza Bécsbe, s a vesztes spanyol helyzet miatt le is mondott az ibéri trónról. Ám igénycímként megtartotta a spanyol királyi címeket, s igénycímként Kasztília címerét.

A Kaczkóy-Tompcsa Sándor számára történt nemesség és családi címer adományozása bejegyeztetett a *Királyi Könyvekbe*.³⁴

A Siebmacher-gyűjteményben *Alexander Kachoy aliter Tompsa* néven jelenik meg az adományozott.³⁵ A német szöveg közli a címer leírását, valamint az adományozás dátumát, és megnevezi a kiadót: III. Károly király. A címerrajz bizonyára leírás alapján készült, mert az elemek fellelhetőek, ám az új ebben az esetben függőleges, míg az armálisra festett címerben dőlt, a bal harántszelésnek megfelelő helyzetben ábrázolták. (31. ábra.)

Kempelen Béla is jelzi, hogy a Kaczkói (alias Tompsa) család részére címeres nemeslevelet 1712. aug. 15-én K. Sándor nyert.³⁶

Nagy Iván munkájából sem hiányzik az adomány leírása: „*Kachkoy másképp Tompsa Sándor* 1712-ben III. Károly király által nemesítetett meg. Címere a

paizs ezüst udvarában egy vörös íj, és abban vízírányosan két érchegyü vörös nyíl látszik; a paizs fölötti sisak koronáján vörös puzdra és abból hat nyílnak a tolla nyúlik ki. Foszladék jobbról arany-kék, balról ezüst-vörös.”³⁷

Következtetések

Annak ellenére, hogy kutatásunk tárgyát kevés címer képezte, a 2011-ben és most közölt tanulmányban sikerült bemutatni a címerek sokféleségét, hisz mind különböznek egymástól. Ezenkívül végigkövethetjük a nemesleveleken levő címerek heraldikai fejlődését a 17. század elejétől a 18. század végéig.

A marosvásárhelyi Békési család címeréről elmondhatjuk, hogy megfelel a kor szokásának, a törökökkel folytatott harcokra, a címerszerzőnek a csatákban bizonyított hősiességére utal. Rögzíthetjük a tényt, hogy a kutatott levéltárban olyan nemeslevél is található, melynek címerképe igen gyakran jelent meg abban az időszakban. Csodaszámba megy, hogy ebből a fajtából nincs több.

Az angyalosi Forró család címere európai szimbólumot mutat, ezzel kitűnik az erdélyi címereképek sorából, elüt azoktól. Ami a címerábrázolást illeti, az is elüt a többitől, hisz nem a megszokott, természet-hű ábrázolással találjuk magunkat szemben, hanem leginkább az élő heraldika korára utaló, egyszerű ábrázolásmóddal. A pajzsban lebegő horgony, melynek szárára delfin tekeredett, s mindkét címerkép arany, a pajzs meg osztatlan, kék. A sisak zárt csatasisak, tehát az élő heraldika korába illő az is. A foszlányok sem túlbonyolítottak, a címerszőnyeg négyes karéja is egyszerű. Egyszóval, kirívó esetet találtunk: az erdélyi heraldikára nem jellemző, inkább a korai nyugat-európai címerfestészetre utaló címert.

Az alsócsernátoni Kelemen család címere érdekesség. A címerrajz igényessége szembeütő. Azoknak szoktak az átlagosnál jobban kidolgozott képet festeni, akik többet fizettek ezért. Ám ebben az esetben, mivel kancelláriai tisztviselőről, íródeákról van szó, elképzelhető, hogy kollegialitásból látta el jól kidolgozott címerrel a pergament a piktor. Ez a címerábrázolás már jellemző a korra. Egyrészt a címerkép természetű, nem stilizált, mint ahogyan az élő heraldika korában volt szokás festeni, másrészt a címerszőnyeg díszítőelemei készítetnek e kijelentésre. A reneszánsz pajzsot tartalmazó teljes címert reneszánsz olaszkoszorúba foglalták, melynek mezejét arannyal damaszkozták, s az ezen kívülre eső, más színű mezőt szintén hímezték.

³³ MARKÓ László 2000, 46.

³⁴ MNL OL, A. 57, *Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii*, 464–465.

³⁵ SWb 1893, 278–279.

³⁶ KEMPELEN Béla 1911, 5. kötet, 304.

³⁷ NAGY Iván 1857, 6. kötet, 12.

A bemutatott címerek erdélyi „termékek”, a következők a bécsi kancelláriából kerültek ki. Utóbbiak nem csupán az adományozott címet tartalmazzák, hanem az uralkodó intulációjának megfelelő címekre is utalnak, azaz a császári címet és azokat az országokét, amelyeknek királyi tisztét is betöltötte az adományozó.

Az Urissewics–Berdóczy címer elűt az előzőektől. De amennyiben csak az olaszkoszorún belül eső címet szemléljük, akár Erdélyben is készíthették volna. A kor ízlésének megfelelően természetű ábrázolással találkozunk. Ám az uralkodói címerek, mint a császári, valamint a magyar, cseh, dalmát és horvát királyi címnek megfelelő pajzsok már egyértelműen arra utalnak, hogy Bécsben állították ki a nemeslevelet.

A beresztelki Budai család címere is címerkompozíció, ám az előbbinél szerényebb. Ezt is Bécsben festették. Az Erdélyi Fejedelemségnek a Habsburg-birodalomhoz való csatlósásával 1690 után egységesen Bécsben állították ki a nemesleveleket, ugyanis az uralkodó egyben Magyarország királya és Erdély fejedelme, 1765-től nagyfejedelme volt. A Budai-címer épp ennek a korszaknak az elejére esik. Ám, mivel erdélyi címerszerzőnek állították ki, a császári címeren, valamint a Magyar Királyság címerén kívül látható három pajzs Erdély címerének elemeit tartalmazza.

Bizonyára azért, mert székelyföldi kedvezményezett-ről van szó, a székely nemzet címere került a felső sarokba, s a vármegyék címere meg a szász nemzeté az alsó sarkokba.

A Kaczkóy–Tompcsa címer a kor szokásával ellentétben igen egyszerű. A pajzs a maga egyszerűségével, a címerkép, valamint az oromdíz beillenének az élő heraldika korába, ám a pajzsfedő már tornasisak, abból is rostélysisak, ez mutatja, hogy későbbi korszakról van szó. A címerszőnyeg egyszerű, de a felső sávot elfoglalja az intulációnak megfelelő címerek sora. A többi címerszőnyegtől való különbség abban látszik, hogy itt a rangcímerek egy sorban jelennek meg. Különbség az is, hogy ebben az esetben megjelenik az igénycímnek megfelelő igénycím. A spanyol trónra igényt tartó uralkodó Kasztília címerének beiktatásával fejezi ki ezt az óhaját a címerábrázolásban.

A lisznyói Damó család címere az egyetlen a bemutatottak közül, amely könyv alakú nemeslevélben található, szintén különbözik a többiektől. Ez már teljesen barokk ízlésű címer. Ez is kompozíció, s szőnyege megegyezik a 18. század második felében Bécsben festett címerek szőnyegével: sakkozott talapzatú, természetes tájat és felhős égboltot megjelenítő háttérrel, valamint barokk kartusos rangcímerekkel ékesített címerszőnyeg.

Szekeres Attila István – Sepsiszentgyörgy; www.szekeres.ro, attila@szekeres.ro

Levéltári források

Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei Irodája, Sepsiszentgyörgy / Arhivele Naționale ale României Biroul Județean Covasna, Sf. Gheorghe (Sepsiszentgyörgyi állami levéltár, SÁL)
 - Fond 27: *Dr. Nagy Jenő csíkszentmártoni közjegyző gyűjteménye (1293–1944)*
 - Fond 65: *A Sepsiszentgyörgyi Megyei Múzeumtól átvett családi levéltárak gyűjteménye (1508–1937)*
 - Fond 93: *Nemeslevelek gyűjtemény (1610–1792)*
 - Fond 170: *Természetes személyektől begyűjtött gyűjtemény (1589–1980)*
 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Budapest (MNL OL)
 - A 57: *Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii*

Irodalom

SWb 1893 = Csergheő, Géza von – Nagy, Iván von: *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Der Adel von Ungarn* (Vierten Bandes zwölfte Abtheilung), Nürnberg.

*

ANDRÁSSY Gyula

1913 *Magyarország címeres könyve (Liber Armorum Hungariae)* (bev. Andrássy Gyula gróf), Budapest.

CERNOVODEANU, Dan

1977 *Știința și arta heraldică în România*, București.

KEMPELEN Béla

1911–1932 *Magyar nemes családok*, Budapest.

MARKÓ László

2000 *A magyar állam főméltóságai Szent Istvántól napjainkig* (Életrajzi lexikon), Budapest.

NAGY Iván

1857–1868 *Magyarország családai*, Pest.

NYULÁSZINÉ STRAUB Éva

1999 *Öt évszázad címerei. Wappen aus fünf Jahrhunderten*, Szekszárd.

PÁLMAJ József

1901 *Háromszék vármegye nemes családjai*, Sepsiszentgyörgy.

1904 *Marostorda vármegye nemes családjai*, Marosvásárhely.

SÁNDOR Imre

1910 *Czímerlevelek, 1. füzet: 1551–1629*, Kolozsvár.

SZÁDECZKY Lajos

1897 *Székely oklevéltár*, VI, Kolozsvár.

SZÁLKAI Tamás

2009 *Armiles Transylvanorum. Válogatás az erdélyi fejedelmek címeradományaitól*, Máriabesnyő–Gödöllő.

SZEKERES Attila István

2011 A sepsiszentgyörgyi állami levéltárban őrzött háromszéki armálisok címerei, *Acta Siculica* 2011.

Diplomele de înnobilitare aflate în custodia Biroului Județean Covasna al Arhivelor Naționale ale României (Abstract)

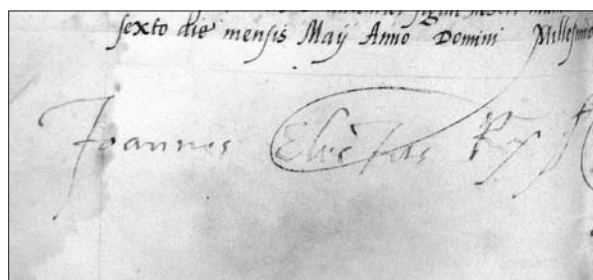
În diferite fonduri și colecții ale Biroului Județean Covasna al Arhivelor Naționale ale României se află 14 documente de înnobilitare, din perioada 1568-1792. Dintre aceste 14 diplome de înnobilitare doar 7 conțin blazoane. În anuarul *Acta Siculica* 2011 am prezentat cele trei donații pentru familii din Treiscaune: Kelemen de Alsócsernáton (Cernatul de Jos), Borbély-Forró de Angyalos (Angheluș) și Damó de Lisznyó (Lisnău). În studiul de față prezentăm restul de 11 diplome de înnobilitare, punând accentul pe cele patru care conțin blazoane pictate: Békésy de Marosvásárhely (Tg. Mureș), Wrisseuich/Urissewics-Berdőczy, Budai de Beresztelke (Breaza) și Kaczkóy-Tompca. Diplome fără reprezentarea blazonului au următoarele familii: Szentmihályfalvy, Csiszér de Értfalva (Ertfău), Nagy de Barátosfalva (Brateș) și alte 25 de persane, Lázár de Dálnok (Dalnic), Bodoki de Illyefalva (Ilieni), Baczarábai de Vajdahunyad (Hunedoara) și Radó alias Bakcsi. Actele de noblete au fost conferite de Ioan al II-lea, rege ales al Ungariei, principi ai Transilvaniei (Gabriel Báthori, Gabriel Bethlen, Gheorghe Rákóczi I, Mihai Apafi) și împărații Leopold I, Carol al VI-lea și Francisc al II-lea.

The patents of nobility in Covasna County Office of National Archives of Romania (Abstract)

In various files and collections of Covasna County Office of National Archives of Romania there are 14 patents of nobility. These documents cover the period between 1568 and 1792. From these, only 7 contain coats of arms. In *Acta Siculica* 2011, p. 375–384, I presented three patents of nobility, illustrated with coats of arms of families: Kelemen of Alsócsernáton, Borbély-Forró of Angyalos and Damó of Lisznyó. This study presents the rest of patents of nobility, and especially the description of the 4 illustrated coats of arms, namely: coat of arms of family Békésy of Marosvásárhely, Wrisseuich/Urissewics–Berdőczy, Budai of Beresztelke and Kaczkóy-Tompca. The patents of nobility without painted coats of arms are the following families: Szentmihályfalvy, Csiszér of Értfalva, Nagy of Barátosfalva and other 25 persons, Lázár of Dálnok, Bodoki of Illyefalva, Baczarábai of Vajdahunyad, and Radó alias Bakcsi. These patents of nobility was conferred by John II, elected king of Hungary, the prince of Transylvania (Gabriel Báthori, Gabriel Bethlen, George Rákóczi I, Michael Apafi), and by emperors Leopold I, Charles VI, and Francis II.

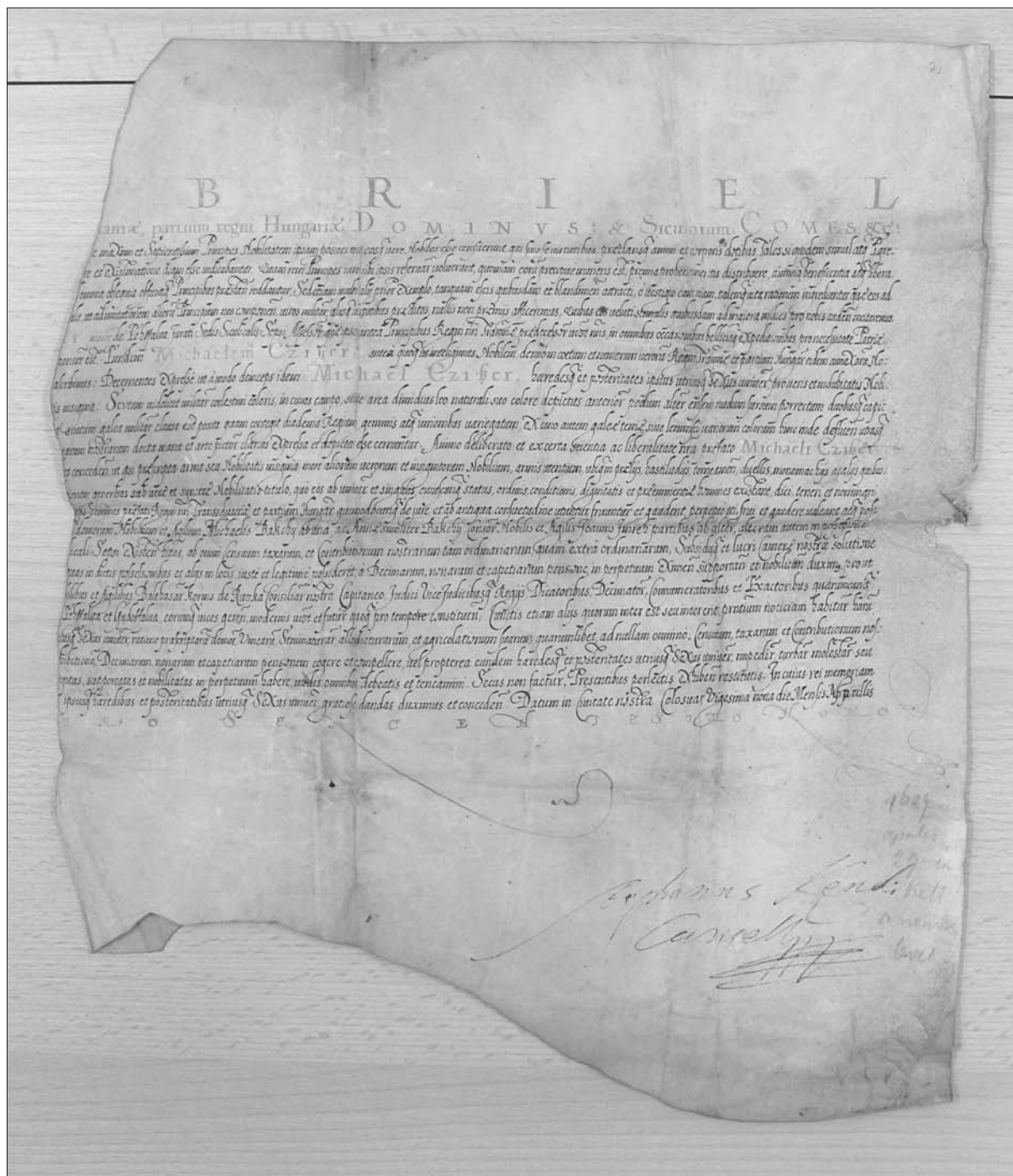
1. ábra Szentmihályfalvy Péter nemeslevele

2. ábra II. János választott király (János Zsigmond) aláírása

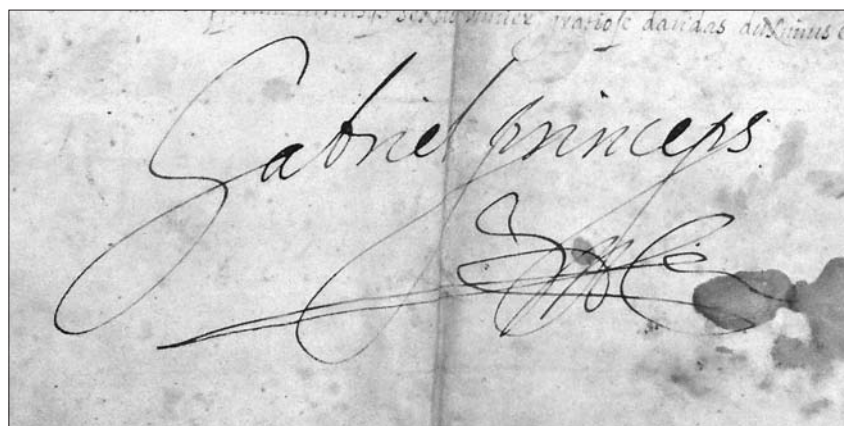
3. ábra II. János pecsétje

4. ábra Értfalvi Csizsér Mihály nemeslevelének megmaradt része

5. ábra Barátosfalvi Nagy István és társai nemeslevele

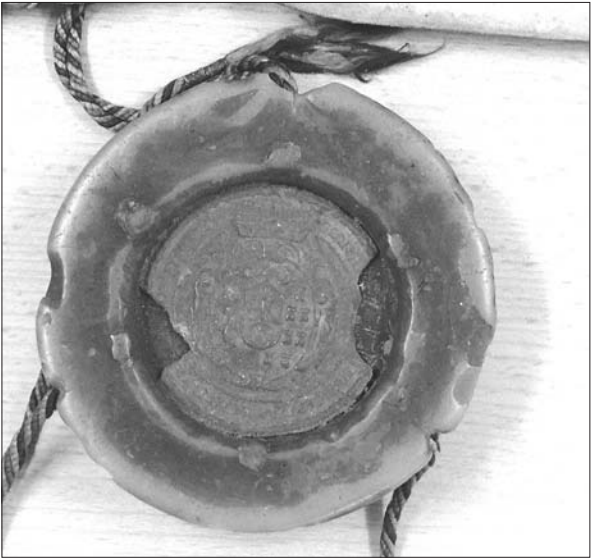
6. ábra Báthori Gábor aláírása

7. ábra Dálnoki Lázár István nemeslevele

8. ábra I. Rákóczi György aláírása

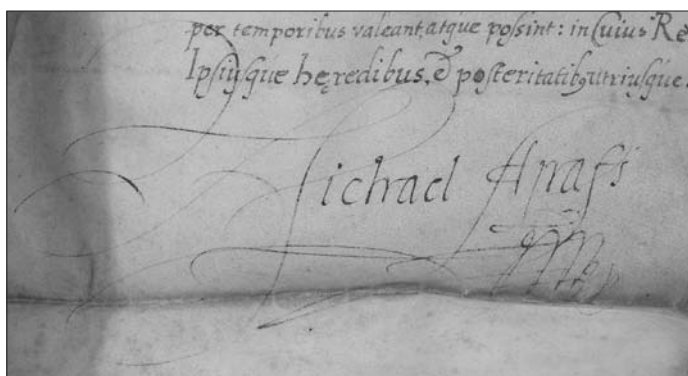
9. ábra I. Rákóczi György pecsétje

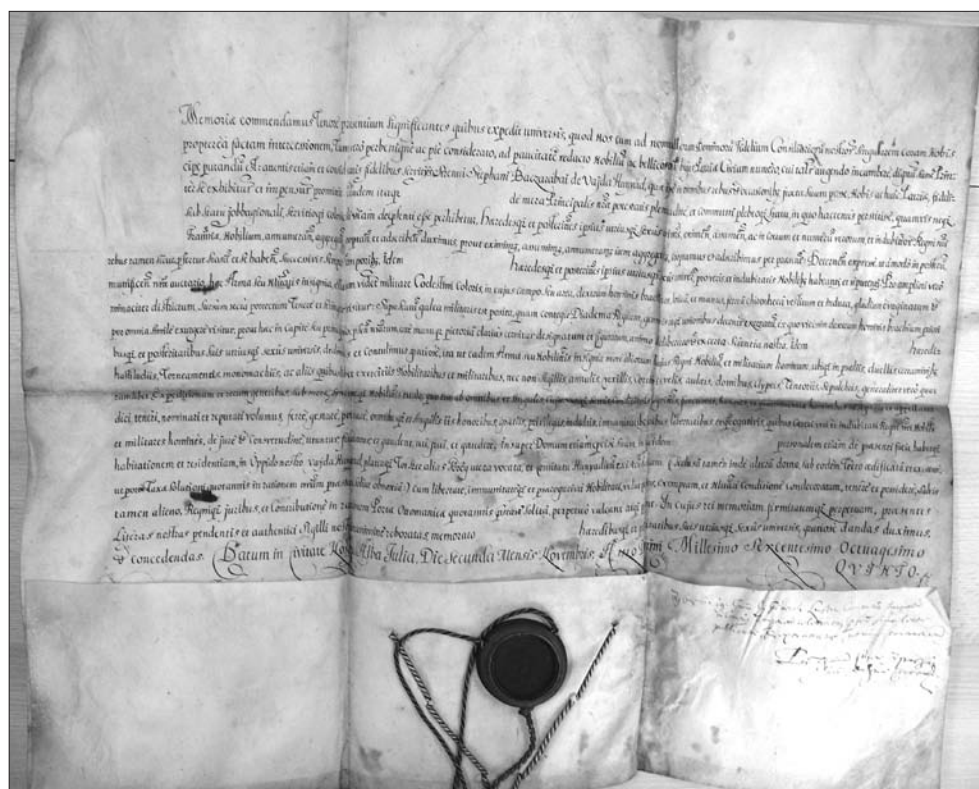
10. ábra Illyefalvi Bodoki Mihály nemeslevele

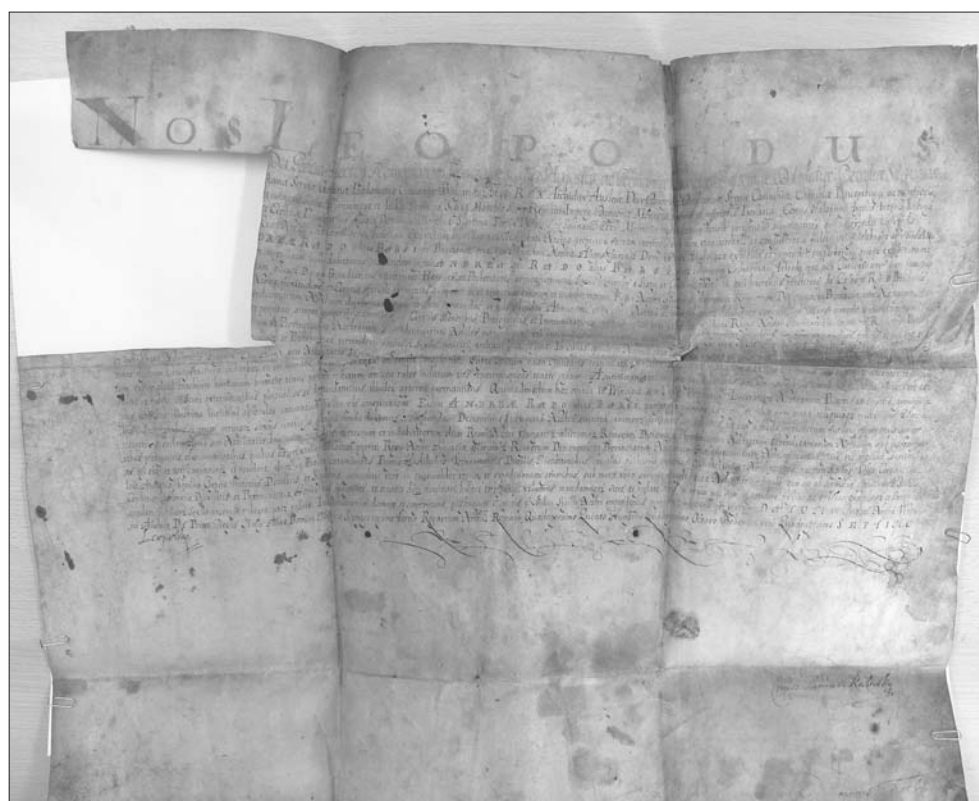
11. ábra Apafi Mihály pecsétje

12. ábra Apafi Mihály aláírása

13. ábra Vajdahunyadi Baczarábai István nemeslevele

14. ábra Radó-Bakcsi András nemeslevele

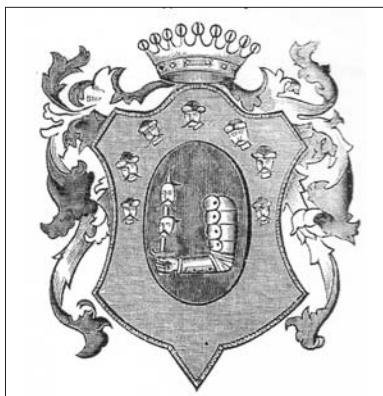
15. ábra Marosvásárhelyi Békésy János nemeslevele

16. ábra Báthori Gábor pecsétje

17. ábra A marosvásárhelyi Békésy-címert

18. ábra Az ozsdolai Kuún család grófi címere Pálmay József gyűjteményében

19. ábra A Békésy-címer a Czímerlevelekben (K. Sebestyén József rajza)

20. ábra A Békésy-címer Magyarország címeres könyvében

21. ábra Urissewics-Berdőczy Miklós nemeslevele

22. ábra I. Lipót pecsérje

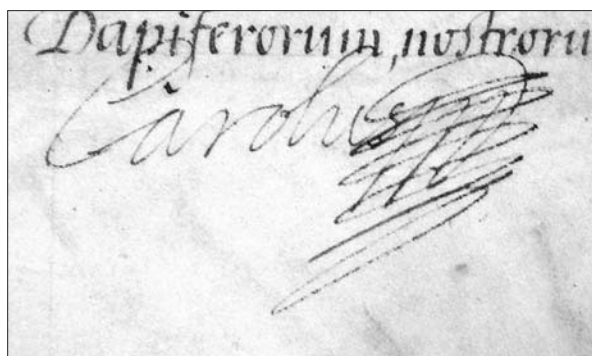
23. ábra Az Urissewics-Berdóczy-címer

24. ábra Beresztelki Budai Mihály nemeslevele

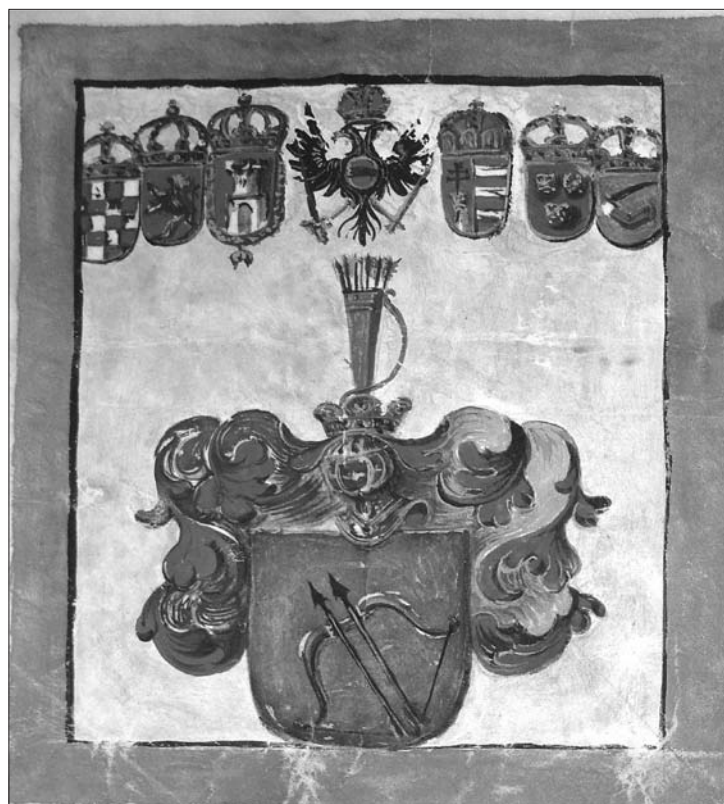
27. ábra Kacsóczy–Tompcsa Sándor nemeslevele

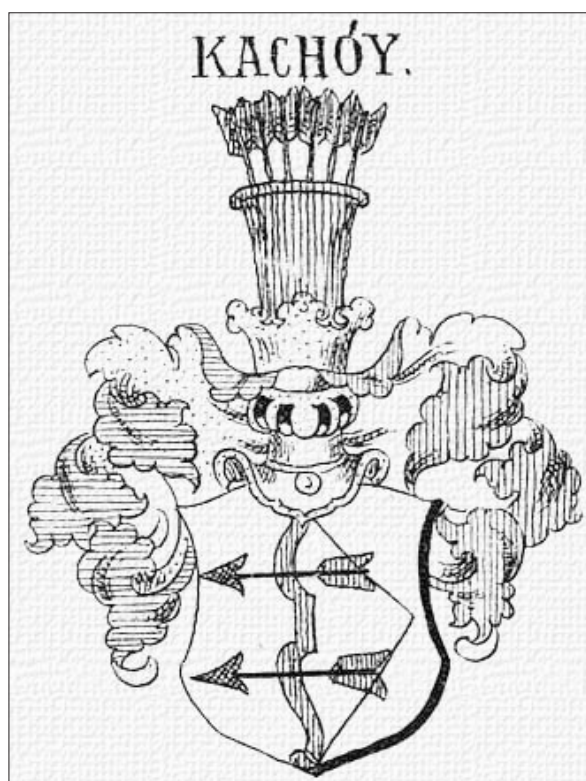
28. ábra VI. Károly császár aláírása

29. ábra VI. Károly császár pecsétje

30. ábra A Kaczkóy–Tompca-címer

31. ábra Kaczkóy-címer a Siebmacher-gyűjteményben